

10
2881

Seder och föreställningar vid julen.

Skurningen var särskilt noga till jul. Sängar- Rengöringen.
na skulle flyttas, det då fingo hönsen även göra en titt ut, ty
annars voro dessa innestängda under sängarna medels pinnshäckar.
Efter den grundliga rengöringen, så om golvet inte blev önskligt
vitt, så ströddes lite vitkalk över eller granris hackat.

För övrigt skulle bonader, julabrev samt Pyntningen.
framför alla juladuken hängas i taket med ett rött, stort äpple
i vart hörn samt i mitten någon sorts krona av halm eller tallris
samt i den många smärre äpplen+pyttor, gubbar m.m. Samt helst
sju ljus av stumpaljusen.

Till julbrasan skulle vara ved, som då och då Julbrasan.
tagits av träd, helst ej sprakeved (grön asp), helst av några
gamla rivna hus eller bjälkar, ej behövlige. En sådan brasa tän-

Sm.
Kulor 20
Lundström, Tinsellström
1929-30

Uppst. J. A. Lönberg

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2

des vid fem- eller sextiden, ty då skulle det vara högtidligt.

Doppgrytan skulle då vara färdig med sina kor-
var, köttstekar m.m. Då om det var bra och vänskap rådde i huset
skulle mor med egen hand skära från grytan och giva till var och
en i huset, dock efter ålder. Far först, till sist tjänare och de-
ras vederlikar, och så skulle långa brödskeivor doppas i grytan,
varav det högtidliga grytdoppen är kommet. - När detta gjordes,
var julhalmen på golvet, inburen av far själv, ty den fick ej ligga
huru som helst, endast i öster och väster. Gjorde den icke det,
så kunde hända, att någon blev riden i julnatten av något otyg.

Efter allt doppande och ätande skulle all mat fram-
sättas på julbordet. På ett sådant julbord skulle vara, om det
var bra, barnens julhögar, bestående av alla sorters kakor, som
de fått både hemma och borta, ty byte var mycket sedvanligt.
En hög borde innehålla först mors stora kaka och lev, sävat, sedan
en liten ost, de fådda kakorna samt en tolvhålakringla, en fyra-
hjulavagn, en höna eller tupp samt ett grannt äpple. En sådan hög
för vart barn. Så skulle finnas ett fat julfisk (lutad fisk),
det stora kött- och korvfatet samt ett par fat vitgröt, kokt av
korngryn och mjölk med mycket anis i samt dekorerad med änglar
och stjärnor. Till fisken hörde ej sås blott i stället senap, hemma-
len av far själv med kula i ett lerfat. Ett mycket ansvarsfullt
arbete. Samt juladricka i stora stänkor och stop av tenn. Denna

Doppa i gry-
tan.
2881

Julbor-
det.
Julhögar.
Maträtterna.

Småland
Målb. 40
Härlanda o. Väststad
sept. år 1929-30

W. T. Törnberg J. R.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3

2881

måltid åts helst vid brasans sken från den öppna spisen. Maten och bordet fick ej ändras utan hållas vid jämn fyllnad hela julen, som hölls på de mesta ställen till Trettiondedagen. Sedan kom Farängladagarna, och då var det ej så noga.

Det myckna ätandet och drickandet fick ej vara längre än till kl. 9 eftermiddagen, ty alla skulle ju vara fullsövda till fyra på morgonen, helst klockan tre. Då skulle ingen varm mat ätas utan av den, som var på bordet från julafton. Julpsalmer och aftonböner lästes av far och mor, när barnen lågo i halmen om julafton.

Till kyrkan skulle alla gå, ty det var ett löfte, som givits hela året, t.ex. till jul skall du få ett par stövlar, en ny rock, en ny mössa m.m. samt löfte om att gå till julottan. Även om sonen var stor och stark, så fick han löfte om att bära tannen (blosset), som var tjärved hopbunden med tre vidjor om en tre aln lång stake l. käpp. Sådana tannar spredde ett stort sken och alla samlades omkring ett sådant lyse. Vid framkomsten kastades alla tannar på t.ex. en stenmur eller dyl., som där gjorde en stor ljuseffekt.

När julottan var över, så började alla springa mot hemmen, ty det sades, att de, som först kommo hem, får först inbärgat. Det var formligen kappspringning hem.

Julottan.

Julbloss.

Hem från

julottan.

4 4

2881

För att barnen skulle få så mycket av de roliga löften, som de fått till jul av sina föräldrar, så gjorde dessa mycket för att hålla ord. Julbord med högar och ett sparkan hängt för barnens vardagliga sovrum, nämligen ugnsgruan, ett tomrum över spisen i muren i en sängs storlek. Där var varmt för barnen att ligga om vintern, med "nopp~~ka~~fring(~~z~~)" till påhölje.

En lek, som gjordes mycket var att ta julräven. Barnen skulle springa kring bordet och fråga: "Har du sett räven", och då svarades: "Ja". "Vad var han i?" - "Morfars lada." Då skulle räven vara som vanligt illmarig samt försöka taga av högarna och lägga i sin. Kunde han ej taga något, så blev det pant, en kringla, en korvbit eller något annat i ätväg.

Sedan var det "Boby". Ock en gissningsgåta: "Min so laskade åt skogen". Svaret blev: "Min mä". o.s.v.

Även snurrleken med en tärning, som hade fyra sidor, ett ord på varje sida, som betydde: allt, inte, hälften, z. Detta var ned nötter, pengar eller liknande.

En annan lek var gissning på nötter, som hette Käringen låg i sumpen. Då svarades: "Hur många år?" o.s.v.

En lek hette "Bita äpplet". Ett sådant hängdes i ett snöre i taket, lagom höjd för bitning. Den, som skulle bita, hade förbundna ögon samt händerna på ryggen. Det var nästan omöjligt om äpplet var stort och munnen liten. Då blev det pant,

Jullekar.

Härnäs, Sm.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

t.ex. räkna ögonen på julfisken.

När de var samlade många lite större barn, så blev det "ta blindbock", "mossla sko", "dra nackspänna", "gömma ringen", "banka läder", "katt och råtta". Då kunde det även hända, att hönsen komme lösa och gjorda några fönster-rutor i en hast. Då bara åkte en fjäderdyna i dennas ställe över julen och så började det igen.

Julträd var inte så allmänt i den trakten då, men kronor med sju ljus av stumpaljusen, det skulle det vara nästan allmänt, om det så var i en sparrastuga.

Julneken, en sädesnek, ej tröskad, helst mer än en skulle hängas i ett träd eller sättas på en sten till julmat åt fåglarna. Det var förbjudet att störa dessa, såsom skjuta eller på annat sätt taga dem. Hon sade, att en gång hände det, att en dräng slog med piskan ibland fåglarna, så att någon ramlade död ner. Det dröjde inte mera än några minuter, förrän den ene oxen stöp, men vad som var orsaken ville ingen säga. Men drängen trodde, att det var för det han var klåfingrig mot fåglarna på julafton.

5 5.

2881

Julträd.

Julnek.

Sockenhantverkarna.

För över hundra år sedan voro förberedelserna till julen större än nu, ty under hälften av året, sista halvåret, var endast förberedelser med göning av djur för slakt, beredning av hudar och skinn samt av tyger till kläder. Hudarna garvades hos garvaren, som kallades Foktaren. Tygerna vadmalsbereddes och till fina kläder överskoros (luggen avklipptes) och provades och stampades, allt hemma. Nästan i varje by funnos sådana yrkesmän.

Sedan blev det frågan, vilken skräddare eller skomakare som skulle has. Dessa kallades med ett gemensamt namn ämbetsmän, och när dessa skulle komma, var det glädje i stugorna, och alla levde på löfte om, att det skulle bli fint och passa bra. För Skräddan, som han hette, var ju rätt noga med knutatråden, ty måttagningen bestod i att slå fjorton knutar på en tråd, en

7 7.
2881

knut för varje längd eller tjocklek. Småpojkar var inte så noga med, helst om tyget inte var så fint. Då hände ibland att tygbiten lades på golvet, sedan lades heren, som skulle ha sytt ovanpå med benen något åtskilda och så ritades med ett träkol, som togs i spisen. Det var endast de s.k. skektefallsbyxorna, som syddes på detta sätt.

Det värsta var med belysningen, som skulle ske med stickor och hände någon gång att stickehållen somnade, så fick han sig ett stick av mästers nål, som gjorde honom vaken. På den tiden fanns ingen svart tråd utan hemspunnen lintråd, som färgades sålunda. En sotig järngryta lades med botten upp. Sedan vaxades tråden och så asades den mot grytbotten, tills den blev lagom svart.

Sypojkens syssla var att bära pressjärnet emellan stugorna, men som det var för tungt, så drog han det med en vidja, ifall det var före (snö).

Dessa ämbetsmän voro alltid upplagda för att sjunga visor, och den som kunde di bästa, feck det mästa, hette det.

De hemgjorda tygerna hetade vammal, stampetyg, stampvakarn, varken och skektefallsväv.

Sammaledes var det ock med skomakaren. Fanns inte borst, när mäster kom, så sade han till någon i huset: "Du skall genast gå ut å hugga grisen (röcka borst)", ifall sådana

fanns. Sedan syddes det och pliggnades samt sjungdes vackra visor. Ibland hände det sig, att far eller mor satte sig på beckbaken (en bit granbark med beck på), som hängde och dängde och kunde även få följa med ut i ladugården eller annat ställe, men då blev det ett liv, innan den hittades.

Stövlar och skor gjordes alla med klackjärn, som räckte ett par tum upp på hälen eller kappan. Ingen sko blev sned på den tiden. Även piga och dräng skulle ha skor eller stövlar, som ~~XXXX~~ ingingo i lönen och kallades då skön (lönöke).

8

2881

Härlanda }
Väntad } Sm.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

9 9.

2881

Slakt och ljusstöpning.

Svinslakten var en ohygglighet för något över Svinslakten.
hundra år sedan. För det första så skulle offret svälta nära två
dagar, innan bödeln skulle ta livet, endast med en ibland rätt
dålig kniv. När en gris skulle ^{a/}slaktas, så hette det, att di skulle
göra **grisotta**, och det blev det. Således var mästerman på stället
vid klockan tre på ottan, ~~men~~ mest för att ta så många stickesuper,
som var möjligt. När grisen skulle tas, gick det till så, att en
djärv man gick in i stian och väckte nasse samt lade på honom
vrelle och hasögla. Vrelen bestod av en reptamp, dubbel ögla
med vrelträd, en stark träbit. När denna repögla var lagd om gri-
sens tryne, så snoddes vrelträdet några varv ^{och så} köfdes (?) griden.
Sedan skulle den in i köket och på tavlan. Där skulle den fast-
surras, som tog rundlig tid. Så när hon skulle stickas, då var
hon nästan ihjälplågad.

Skriv endast på denna sida!

kvävdes

10 10.

2881

Det, som kom mest i fråga, var när grisen skulle urtagas. Alla villa ha grisens urinblåsa torkad för vissa ändamål. Far ville ha den att förvara snuset i. Flickorna ville ha den att ha sytygerna i och pojkar ville ha den att ha nötter och spel-pengar i, när di fick den att ha nötter i, så hände att hon fick följa med till julottan, ty där "bobyades" i smyg på läktaren.

Även fäslakten skulle ske inne i köket. För det Fäslakten. ta ändamål inbars ett par stora byror granris och lades på golvet, och så inmotades offret. Så tog en man en handyxa och avhögg nack-senar bakom hornen. Så ramlade djuret ned på riset och så började stickningen, som ibland tog en halv timma.

Det mesta, som tänktes på, var om där var Ljusstöpningar mycket talg till ljus, om där blev 3 dussin långa ljus, alnslånga samt $\frac{1}{2}$ tjug bytinga (korta ljus). Så var kon eller oxen rätt fet.

Vid stöpningen tillgick så, att talgen smältes och östes i en kärna med varmt vatten uti. Sedan doppades vekarna, tills de blevo lagom tjocka. - Ett särskilt ljus skulle stöpas till knekten, som blev efter som han var omtyckt. - De övriga ljusen skulle vara kyrkoljus för ottans räkning samt några stakaljus att stå i fönstren över julen. - Även någon fattig fick ett ljus, ifall de hade gjort någon betjäning vid något tillfälle.

Stumpaljusen blevo till den mesta nyttan, nämligen att ha i löskruntan till belysning vid ottetrösket. Skrun-

+ För belysningen på Ljusen.

Skriv endast på denna sida!

tan var en trekantig trälåda, som hängde i ett hörn på logen i stället för lykta, dock utan glas och skinn. I brist på stompa-
ljus, som de hette, skars en rova eller kålröt mitt itu och ar-
holkades samt fyllades med trätjära. Sedan lades en veke av garn
i, som skulle hänga på kanten och brinna.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

11 //

2881

12.
2881

12

Knektens julkost.

Om julaftonen var rätt stor brädska, ty det sades:

"Knekten kommer snart." De voro rädda, att det omtalades, vilka som hade det bäst i ordning eller värst. Han skulle, om han var väl känd hava stor traktering, mat brännvin, m.m. Julkosten bestod av en sävad kaka eller lev (avlång) samt en hackekorv eller isterband. Var knekten riktigt väl hållen, blev det en köttstek också samt ett talgljus och en skoffa malt till dricka. Om ljusen skulle vara trästicker, ty det hände ofta annars, att ljusen voro i småbitar vid Fors hemkomst, helst om det hembrända varit mycket anlitat.

De dödas julotta.

Angående de dödas julfirande, så berättade hon följande.

Hennes mor bodde nära kyrkan i Härlunda, och som klockor ej var så brukliga på den tiden, så var hon lite för bittida uppe och tittade ut genom fönstret och då var det ljust i kyrkan, varför hon snart blev färdig samt gick dit. Utanför såg hon ingen, varför hon gick in och satte sig i sin stol, samt började se sig åt alla håll, men ingen hon kände. Hon tyckte di sjöng, men hörde heller ingenting. Då kom där fram till henne en gammal gumma och sade: "Hadde du icke varit mina gudötter, som du är, så hadde jag rivit häjsana (näsan) av dig, men lägg din kapperock innan du går över döraträet, då får du gå denna gång." På juldagen låg en liten lapp av den kapperocken på var gravkulle,

så stor som ett halvt spelkort.

Det sades, alla säten i kyrkan voro grusiga, och sägs, att den instinkten ligger ännu i socknens folk, så di trevar på sitsarna, innan de törs sätta sig ner. Detta sade hon var en sanning, som henne\$mor varit med om.

Småland
Måbo hd.
Härlanda o. Virestads o. o.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

15.

2881

15

Årsgång.

Att gå årsgång var rätt brukligt, så t.ex. om-
talade hon, att en byskolemästare gick vart år. Han kunde säga,
vilka som skulle dö, å vilka som skulle föda barn. Denna gång
började vid tolvslaget och skulle gå så att tre kyrkoled (grindar
på väg) passerades. Mötte de glosen, så doge de, ifall hon sprang
emellan benen på dom, under året. Mötte de henne inte, så kunde
de se in i fönstren efter dessa grindars passerande i de stugor
de kom till. Den person, som satt vid julbordet huvudlös, han dog
under året. Det fruntimmer, som hade bröstet bart, den fick amma
det året. Satt där en svart hund under bordet, så blev där mord
begånget. Även alla likfärer, som skulle gå den vägen för året,
möttes. Även brudfölje, som skulle gå den vägen, möttes. Alla
dessa saker kunde den skolmästaren säga på förhand, ifall någon
frågade honom. Glosen var han förfärad för och önskade ej träffa

Skriv endast på denna sida!

henne. Han levde till han blev över nittio år men kunde inte lå-
ta bli att gå sista året utan gick och blev liggande samt fick
hämtas.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

/6.

2881

16

Småland
Mllb.
Hälsö & Västad
MjX 1929-30

2881

MjX 1929-30
Hälsö & Västad

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

17.

17

Staffansskede.

Staffansotte (Staffansskede) var också mycket, mycket vanligt därute men mest för att visa goda och onda vänner sin vördnad.

Till denna ritt samlades byns manliga, till och med någon kvinnlig ungdom om annandagsottan vid tolvslaget. I förväg skulle alla hästar vara väl forade. I teten skulle själve Stalledräng rida. Så red de först till en bäck, som rann i norr. Där skulle hästarna vattnas, därför att de skulle behålla sin vigör under året. Sedan besöktes de ställen, som voro bestämda. Var det hos en vän, så måkades (gödslades ut) och sopades samt forades alla djur och ryktades, och så blevo de inbjudna till traktering och så sjungdes Staffansvisan (den kunde farmor men inte jag). - På ett annat ställe kunde vara en ovän. Där måkades all gödsel i djurens krubbor, spillning lades på mjölkpaller,

Skriv endast på denna sida!

foder fråntogs kreaturen och skällekön släpptes lös för att var-
sko folket. Var denne onde vän på sin vakt, skulle han taga Stal-
ledrängs häst som pant samt utlysa detta i kyrkan nästa söndag.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

18.

2881

18

Småland
Mbs

Upps. 95. Rönberg J. H. L. L. L.
Vislanda

Karlens. Väststad

Upps. 1929-30

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

19.
2881

19

Tomasnatten.

Om Tomasnatten var det särskilt förbjudet att låta kvarnen gå efter tolvslaget eller i detta. Om så gjordes, då kunde de vara säkra på, att Tomas kom flytande på vattnet som en vit gås, och hinde då inte mjölnaren slå igen dammluckan, utan denne gås kom in i rännan, då gick kvarnen i kras. Så det var mycket noga, ty ingen ville bli av med sin skolta(X).

x
skvallkvarn

Småland

Allbo

Wästerås o. Tröstad

1929-30

Gust. Rönberg
Västmanland

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

20.

2881

20

Skydd mot trolldom.

Medel mot de onda makterna i juletid att stävja deras framfart kunde göras på olika sätt, t.ex. skära ett körs över dörren, lägga stål i den lilles svep, så att han ej blev bortbytt. Om detta skedde, och stålet hade glömts, så var enda medlet att elda bakugnen alldeles röd. När detta var gjort, skulle modern taga bytingen samt gå ut på förstubron och skrika: "Vill ni ha er trollunge hinne eller brinner han inne?" Detta brukade villfaras, och trollen bytte i den natten. På dessa barn brukade alltid huvudet bli så stort som nästan hela den övriga kroppen.

Tom.
Subst. h. d.
Vislanda en
1929-30.

Uppst. J. A. Lönnberg
Ber. Gammal man fr. Vislanda.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

21.

2881

21

Jularäv (av oxelbär).

Till följd av ett samtal med en gammal man här-
dagen från Vislanda så kom på tal om gamla jular. Han sade då,
att de har lagt av med jularävar nu för tiden. Så allting skulle
heta efter julen så skulle ju även räven. - De år oxelbäran ble-
vo, då gjordes nästan allmänt jularävar, som tillgick så: Först
hängdes ett snöre av två alnars längd i taket. Bären voro då ned-
plockade i klasar med en s.k. kypa. Sedan lades bärklasarna runt
om på snöret tills detta blev fullt. Så knöts ändarna ihop, och så
var det en räv. Så gjordes, tills alla barnen fått var sin. Se-
dan hängdes de upp på loftet och på julafton togs de ner för
att ätas och voro då mycket goda och åtos stekta på järnhäll el-
ler kokta i soppa. Även råa. De voro mycket goda efter lagringen
och fingo sedan olika namn ~~XXXX~~, såsom kryng och fispinnar m.m.

Detta var bruket överallt i de mindre bemedlades hem ända tills för 35 å 40 år sedan.

Detta endast för ingenting bör vara glömt om julen, som ännu minnes av en del folk, ifall det inte redan kommit.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

22.
2881

22

Småland

Albo

Härlanda ö Väst

1929-30

Myr. Sömnberg J. A. Lantts,

Vislanda

Vislanda nyårsafton 1929.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

22

2881

23

Herr E. Elgqvist, Växiö.

Jag kanhända besvarar med mitt myckna skrivande
men det är så roligt tänka på det gamla och tala med 80 á 90-åring-
ar. En del har varit med om bå sånt och sånt. Därför är jag för-
tjust över upprepade hägkomster.

Och så var det lite, en strof av Staffansvisan, Staffansvisar
sådan den sjöngs nere i Sunnebo. En gammal gumma kunde lite på
den. Tonen sades vara någon gånglåt alldeles som Örijansvisan el.
dyl. Hon börjar:

Staffan, Staffan, Stalledräng

Vid källan vattnar han sina fålar fem

Två av dem va röda

Två av dem var vita

Den femte den var apelgrå

Den rider själve Staffan på

Skriv endast på denna sida

Smiland
Klubb h.d.
Här är den ö. Vinsten

Uppst. av J. A. Lönnberg
Vislanda
1929-30.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Teckningarna och orden sades ha varit på ett gammalt julbrev eller bonad, som begagnades för julprydande. Gunman har bott i Berga, som kom ihåg lite. I visan talades även om en prins och en prinsessa, men mera visste de ej.

Järul är något som de ej vet här, men de tror det är Järul. marulv eller mara men inte bestämt. Det kommer väl icke av ordet järtecken, något övernaturligt väsen eller fenomen, syn el. dyl. Jag skall söka efter det.

Ursäkta allt enligt ovan.

Med vördnad

J.A.Lönnberg.

24.

2881

24

25.
2881

25

Skjuta ut julen vid Tjugondag Knut.

När julen tog slut, det är något, som de gamla åtminstone neråt Hönadet(?), säga, gjordes så. Det hette under julen, att vid "Tjunaknut då skjutes julen ut". Som skulle tillgå liksom vid dymmelonsdag, att nästan allmänt skulle skjutas ett eller flera skott. De, som borrarat i stenar, skulle vänta till knut, bara för att det skulle bli många och bra smällar. Men vad som menades med detta, har jag ingen kläm på.

26.

2881

26

Skjuta ut det gamla året och in det nya.

Likadant var det, när det gamla året skulle sluta. Det skulle skjutas ut. Det har jag själv varit med om. Det skulle göras, då tolvslaget slogs av klockan. Ju mera skott ju bättre. Men det blev inte så många med en mynningsladdare, helst en enkelpipig, som mest brukades på den tiden. Det sades även, att det nya året skjöts in. Detta var även seden i Tolg socken, där min mor föddes på 1851-talet.

Här nere i Vislanda skjutes tror jag mest på Dymmelonsdagsskväll, då det heter, att de skjuter påskakäringar. Sådana skott avlossas uppåt, ty de far väl i rymden, sägs det.

Dymmelonsdag.

Hälsningar, Son

27

2881

27

Julnekarna. (ungar)

Ja, det vill dra mig något till minnes angående den där julnekarna eller som matmor frågade, när skäringen var slut: "Gjorde t.ex. Anna eller Sissa några ungar?" Ungar menades halva nekar. De pigor, som gjorde sådana, hade inget gott att vänta under året. Dessa ungar eller nekar blev till fåglarna. Den piga, som gjort ungar den sista dagen, fick mycket förebråelser. - Sådant har jag hört det.

Jag kom sedan att tala med min gamle far ang. julneken. Så jag vill här nedan tillägga till den sista teckningen. - Om en piga lade sådana nekar som förut nämnts, nämligen ungar, så kunde det hända, att innan drängen band, så lades flera ihop, men bands de sådana de var av drängen, så hette det från matmor eller husfadern om kvällen, när siste skäredan var slut och haren var tagen, t.ex. "Har Bengta lagt många ungar i då?" Svarades då: "Bara en."

Skiv endast på denna sida!

Harlema, Sn

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

"Vem svepte an?" - Det gjorde drängen." Var då inte pigan ett rabba fruntimmer, så sade alla med en mun: "Stackars here, skulle det bli en sän åfää mä an." Det mentes ju något illa med drängen och pigan under året.

Sådana nekar fick inte läggas i lavet, de skulle sättas i kläm helst i taket mellan sträv- och bjurås. - Om sådana nekar ramla ner, hette det, att ungarna blitt lösa. - Sådana nekar fick ej tröskas, ty sades, om kor får sådan halm, bli de ej tidda (dräktiga), utan de skulle vara till fåglarna om jul. - Hon sade, att de fick inte klårivas på samma stake (krakas på samma stör som annan säd). Sådant var brukligt i farmos hem, hade hon sagt till far.

Var di flera gummor eller pigor till att skära, så kappades de om att taga haren, den siste neken.

am

28.

2881

28

K

Ta haren.

29.
2881

29

Vätten.

Vatten eller spad, som lutfisk eller annat kokats i, fick ej ösas ut på bar backe, så länge det var varmt, ty om sådant gjordes, så sades, att det var oförsiktighet, men spottades det tre gånger innan, så sades, det då inte skållade vetten, något underjordiskt väsen, som var farligt att ösa varmt vatten över. Jag hörde min mor spotta, varför jag frågade. Men för en trettio år sen, sade hon, var det vanligt i hennes hem, och hon sade mig, att jag skulle göra så. Men den skyldige skulle bli behäftad med värk och dyl.

Kyrkogrimmen.

En otrevlig julottefärd, som tyvärr var en sanning i de ögon, som sågo detta. Det var för en c:a 35 år sedan. Berättaren var en gammal korpral, som hette Lundkvist och bodde vid Må-laskog i Ryssby socken (han var i 60-årsåldern.). Något tidigare än vanligt var L. ute och skulle gå till kyrkan. Utkommen på järnvägen, som han tog till genväg, fick han se en lykta komma jämsides på en liten väg, som följde banan men vid ett ställe gick vägen över banan. Där blev möte med denna lykta och L. vid en övergång. Då L. stannade för att se, vad det var, så singlade denna lykta förbi. Den, som var bärare, liknade en rödluden bock, upprätt gående, men så blev allt mörkt och tyst igen för L., men när denna lykta han trodde passerade ett ställe, där en gråhund var bunden, så slet denne sitt koppel och börja ett formligt drev, som hördes

i natten av många och slutade ej förrän vid Agunnaryds kyrka. L. var nästan tokig vid hemkomsten från kyrkan men sade ingenting hela dagen, ty han var rädd för denna syn, som han kallade, att kyrkegrimmel var ute för att möta de, som går årsgång. Denne man var mycket sanningsenlig, gammaldags man. (Jag vet inte vad jag skall säga om detta.)

Lundkvists gumma hette Greta. Hon bad och läste hela juldagen för mannen. Han sade intet förrän efter 12-slaget på natten. Då fick han tala, som han sade.

2881

31

32.

2881

32

Stavning av namnet Växiö.

Vilken bör vara den rätta av dessa stav-

ningar eller namn?

Växjö, Vexiö, Vexjö, Vexsjö, Växsjö, Veksjö, Vecksjö, Väcksjö, Väksiö,
Veksiö.

Gamla människor säga t.o.m. Vägsjö, Väkske eller Veckskå t.e.x.
Vecksjemarken (marknad). Då jag sett så många adresser och hört
så många säga detta namn på olika vis, så undras, om icke namnet
kommer från något i urtiden. Detta är ingen frestelse till något
uttalande, men det vore i alla fall trevligt vetat.

Vördsamt J.A.Lönnberg.

Vislanda den 15/1 1930.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

33.
2881
33

Herr Lektor E. Elgqvist, Växiö.

Ja, det är med stort nöje jag får brev från Lektorn, ty i dessa får även jag vetskap om nya benämningar och namn, som jag sedan utfrågar hos de gamla, och många gånger får rätt bra och sannfärdiga tydningar. Jag kan säga, att 80- och 90-åringar, dom vet lite, ifall de inte är fala eller ålderdomssvaga. Man förvånas vid olikheterna.

Ja, den där Örjansvisan trodde jag kanhända Örjansvisan. var känd, ty den har sin upprinnelse från Växiö. Visan handlar om en bonde och hans gumma. Bonden hette väl Örjan, eftersom hon heter Örjansvisan. Visan har för mig blivit känd av min gamla mormor, som tjänade som barnpiga hos landshövding, greve Mörner eller hos Biskopen. Dettavet jag inte. Men hon sade, att grevinnan bad henne lära denna visa, som skulle sjungas för

Skriv endast på denna sida!

34 34.
2881

Allbo 64
Härlunda 9m
M. 8 1880-80
J. A. Lönnberg
smågrevarna... Den har en gammal, from och torr bokton, som sådana visor har. En gammal enkel ton. Även jag tyckte det var roligt, när mor sjöng den för mig, men jag tyckte det var synd om Örjan.

Ja, jag riktigt glömde tala om de små burmännerna. Det var bara små knippe, som lades i taket inne i stugan eller på gällen. Sådana små sädesknippe jämte lite signat bröd av julbrödet och helst lite dricka också skulle dragarna få innan vårarbetet började, för att de skulle bli starka och ihärdiga, som dragarna det sades, ty tron verkade förfärligt i fordomdags. Denna sed brukades mycket i Norrvidinge härad och ännu händer det, att gamla farmor eller mormor i smyg giver hästen eller dragarna en bit julbröd och sedan går allt bra, tror hon enligt gammalt.

Di där ungarna di hade många namn. I södra delen av Allbo kallades di även väplingar, ändå längre utåt glöttar och pyslingar m.m.

Vad som vore allra trevligast vore nog att komma till socknarnas och häradernas äldste med förstånd och ett gott kom ihåg och hos sådana göra noggranna uppteckningar. Tänk vad som kunde komma fram.

Vördsamt.

J.A.Lönnberg.

Burmännerna.

Julbröd till
på våren.

"Ungar".

Karlens Lm
Pm. Lm. Lm.

Tipst. av Lönnberg, J. A. Lm. 1929-30

Vislanda den 2/2 1930.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

35

2881

Herr Lektor E. Elgqvist.

Hov.

Jag har nu frågat många gamla angående de där
"Burmännen", men min gamla mor, hon tror, det är di små knippen
av säd (vårsäd), som di kallade våraknippe. Di skulle inte tas
varken i läja eller skule. Läja betyder liggande säd och skule
betyder säd, som det inte regnat på, t.ex. under tät löf- eller
barrträd i skugga. Sådant var några som gjorde i hennes barndoms-
år för en 70 år sedan i Tolg socken, Norrvidinge härad.

Med största aktning.

J. A. Lönnberg.